

Відгук

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Штифурак Віри Євгенівни на дисертаційне дослідження
Лехолетової Марини Миколаївни на тему *«Формування
здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у
процесі професійної підготовки»*, поданого на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна
педагогіка.

Соціальна політика України та реформування закладів вищої освіти свідчать, що пріоритетною проблемою загальнодержавного значення є зміцнення здоров'я молоді як найвищої цінності. Концептуальні положення щодо роботи з формування відповідального ставлення до власного здоров'я зазначено у нормативно – правових актах, що зайвий раз підкреслює актуальність обраної для дослідження теми. Студентська молодь не завжди опікується станом власного здоров'я і тому є пояснення, зважаючи на особливості віку.

Лехолетова М.М. оправдано розпочинає аналіз джерельної бази із доробку зарубіжних учених, що сприяло виокремленню ключових проблем, зокрема: міжнародний досвід з проблем партнерства у галузі зміцнення здоров'я, цілі та завдання національної політики у галузі збереження здоров'я, способи саморегуляції особистістю власних життєвих пріоритетів, у тому числі на фоні підтримання високої працездатності. Автор віднаходить джерела, у яких розкрита роль здоров'язбереження у професійній діяльності соціальних педагогів у контексті їх фахової компетентності (А. Мендельсон, В.Річан, А. Саллі). Доречними є посилання на дослідження даної проблеми українських вчених (Т. Алексєєнко, Т. Веретенко, Г. Григоренко, А. Капська, А.Лякішева). Розкриваючи сутність здоров'язбереження як наукової категорії, автор апелює до дослідників, котрі пов'язують дану дефініцію із

компетентнісною складовою професійної діяльності соціальних педагогів (Н.Анікєєва, Т.Бондаренко, В.Донченко, Д.Харченко, О.Шатрова).

Власні наукові положення автор обґрунтовує, базуючись на глибокому теоретичному аналізі термінологічного апарату дисертаційної роботи, якісному дослідженні методологічних, теоретичних, змістових і процесуальних аспектів.

Ретельний аналіз джерельної бази дав підстави для виокремлення низки суперечностей, які потребують розв'язання на рівні суспільного запиту щодо фаховості соціальних педагогів, удосконалення змістового компоненту підготовки даної категорії здобувачів вищої освіти та урізноманітнення методичного інструментарію, зокрема у позааудиторній роботі у закладах вищої освіти. Окреслені суперечності уможливають формулювання концептуальних положень, що визначають стратегію дослідження. Отже, автор апелює до актуальної проблеми сучасності, яка полягає у тому, щоб: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити соціально – педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі їхньої професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Дисертаційне дослідження М.М. Лехолетової має чітку структуру: вступ, два розділи, висновки до кожного із них, загальні висновки, список використаних джерел (308 найменувань, із них – 24 іноземною мовою), 17 додатків на 58 сторінках. Обсяг дисертації відповідає нормі. Понятійний апарат рецензованого дослідження є логічно вибудованим, узгодженим та взаємопов'язаним. Об'єкт, предмет, мета, теоретико – методологічна основа знайшли своє розкриття в основному змісті роботи, а також у висновках. Доведена актуальність та чітко визначені суперечності уможливають з'ясування стратегії дослідження процесу формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

Переконливими є наукова новизна дослідження та практичне значення, підтвердженням чого стала належна апробація результатів роботи та перелік публікацій (всього – 20, з – поміж яких 14 – одноосібних, 6 – у співавторстві).

Таким чином аналіз основних позицій рецензованого дослідження дає змогу скласти загальне позитивне уявлення про науковий апарат роботи, її теоретичні засади та визначає наукову цінність і логіку зазначеної праці, що становить повний дослідницький цикл. Варто відзначити, що автором забезпечено належний паритет основних наукових категорій, а саме: фахова підготовка майбутніх соціальних педагогів та здоров'язбережувальні компетентності, рівнопропорційне представлення яких подано у першому та другому розділах роботи.

Автор відстоює позицію з приводу того, що особливої значущості набуває удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів шляхом упровадження компетентнісного підходу. Доцільним у цьому зв'язку є історичний експурс, що дає змогу виокремити етапи становлення компетентнісного підходу в освіті та початок підготовки соціальних педагогів в Україні (с.32-40). Подібна тенденція оправдана тим, що сприяє виокремленню не лише сучасних проблем, а й обґрунтуванню причин, що призвели до їх появи та узагальненню ефективних умов їх подолання. Так, зокрема, автор пояснює завдання закладів вищої освіти у системі підготовки студентів до соціально – педагогічної діяльності (с.39-40), наголошуючи, що однією із важливих умов ефективної роботи соціального педагога є здоров'язбережувальні пріоритети, як запорука професійного довголіття здоров'я об'єктів діяльності.

Посилання на джерельну базу та власне бачення досліджуваної проблеми надали можливість визначити компетентність соціального педагога у такому трактуванні «це – теоретична та практична підготовленість, особистісна, психологічна готовність до соціально – педагогічної діяльності та наявність професійно важливих якостей, що сприяють цій діяльності з урахуванням її соціальної значущості і соціальних ризиків пов'язаних із здоров'ям». Варто

зазначити, що авторське визначення орієнтоване на важливі міждержавні нормативно – правові акти, зокрема: Матеріали Міжнародної асоціації соціальних педагогів, проект ПРООН «Освітня політика та освіта «рівний – рівному», рекомендації Європейського парламенту та Ради Європи «Ключові компетентності для навчання впродовж життя» та закони України «Про Національну стратегію розвитку освіти України на період 2011-2021 роки», «Про вищу освіту» (2014, із змінами від 25.07.2018). На підставі теоретичних узагальнень автору вдалось описати сутнісну характеристику професійної соціально – педагогічної діяльності соціального педагога та проблеми, що пов'язані із актуальністю здоров'язбереження в цій діяльності на засадах компетентнісного підходу. Виокремлені ключові компетентності: професійна, управлінська, комунікативна, соціально – психологічна , прогностична та здоров'язбережувальна відповідають змісту попередньо проведеного аналізу.

Можна погодитись із логікою подальшого розкриття теоретичних основ досліджуваної проблеми, а саме: з'ясування сутнісної характеристики основних понять «здоров'я», «здоров'язбереження», «здоров'язбережувальна компетентність». Посилання на дослідження зарубіжних та вітчизняних авторів переконливо доводить наявність спільних ознак та виокремлення специфічних відмінностей, що обумовлено особливостями конкретного предмета дослідження. Тому заслуговує схвалення підготовлена автором таблиця 1.1 «Визначення поняття здоров'язбереження у дослідженнях науковців» (с.59-60), що вказує на глибину обізнаності із проблемою та сформованість навичок наукового дослідження. Узагальненням інформаційного блоку п.1.2. є описані компоненти здоров'язберігальної компетентності соціальних педагогів: мотиваційний, змістовий, практичний, рефлексивний та окреслено саме поняття «здоров'язбережувальна компетентність соціальних педагогів» як: «наявність емоційної стійкості, високої працездатності, здатність протистояти емоційним перевантаженням

та готовність самовдосконалювати власне здоров'я і створювати здоров'язбережувальне середовище у професійній діяльності».

Інтерпретація автором ключової дефініції переконує у намаганні трансформувати власний практичний досвід у процес фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів на основі глибокого переосмислення теоретичних напрацювань у даній галузі. Підтвердженням сказаного є матеріал п.1.3, в якому актуалізується необхідність розроблення критеріїв, показників та виявлення рівнів здоров'язбережувальної компетентності. З цією метою було проведено експериментальне дослідження, яке тривало упродовж семи років (з 2010 по 2017р.р.) та складалось із чотирьох етапів, кожен із яких належним чином описаний на с.69-71. Доречно підкреслити ретельний підбір експериментального інструментарію, зважаючи на виокремлений автором психологічний конструкт ключової дефініції у вимірі мотиваційної, емоційної та рефлексивної складової. При цьому важливо було зберегти врахування параметрів соціально – педагогічного середовища, не порушуючи логіки експериментального дослідження. Таблиця 1.3 «Діагностичний інструментарій для виявлення стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів» (с.75-76) підтверджує доцільність вибору методик та їх відповідність основному завданню: забезпечити валідність отриманих результатів за кожним із визначених критеріїв (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний).

Варто зазначити готовність і здатність автора модифікувати належним чином апробовані методики відповідно до мети, завдань та логіки власного дослідження. Прикладом може бути опитувальник на визначення сформованості здоров'язбережувальної компетентності (Додаток Е), що розроблений на основі наукових праць О.Антонової, В.Бобрицької, Н.Поліщук, Т.Осадченко. Ідея ранжування цінностей була запозичена автором у американського психолога Мілтона Рокича та його концепції ціннісних орієнтацій особистості. У підсумку розроблено методику «Оцінка

професійної ціннісно - мотиваційної сфери соціального педагога (Додаток 3). Результати ранжування подано у таблиці 1.4 «Життєва мета майбутніх соціальних педагогів та засоби її реалізації» (с.81-82). Інтерес до даних результатів викликаний тим, що пріоритетність позицій систематизує загальну життєву стратегію майбутніх соціальних педагогів і відображатиметься не лише на організації особистої життєдіяльності, а і успішності професійних домагань і перспектив. За даними автора не виявлено здобувачів вищої освіти, котрі б найважливішою цінністю вважали б власне здоров'я. За такої позиції складно, а то і неможливо втілювати у практичній діяльності принципи здорової життєдіяльності. Водночас, пріоритетною життєвою метою є наповнення життя новими враженнями та емоціями, а засобом, що сприяє цьому – сміливість у прийнятті рішень та відстоювання власної думки.

Подані автором результати констатувального етапу експерименту підтверджують наявність суперечностей, проблем щодо професійної зорієнтованості майбутніх соціальних педагогів на утвердження здоров'язберезувальної компетентності, що зайвий раз вказує на актуальність обраної теми. Ретельне опрацювання одержаних результатів дало змогу робити досить вагомі узагальнення, що відображають особистісно – професійну позицію майбутніх фахівців соціальної сфери. Прикладом можуть бути виявлені фактори, які, на думку студентів найбільшою мірою можуть впливати негативно на здоров'я людини. Узагальнивши емпіричний матеріал, автор робить висновок про те, що студенти першочергово визначають чинники, на які безпосередньо впливати не можуть. А це є не що інше, як прихована професійна позиція, яку можна було виявити лише за допомогою вдало підібраних адекватних методів дослідження та забезпеченням атмосфери повної довіри. У сукупності це є підтвердженням виваженої, відкритої позиції дослідника, який повною мірою володіє діагностичним інструментарієм. Кожна методика, яка подана у таблиці 1.3. описана із інтерпретацією одержаних результатів на с.76 – 99.

Підсумовуючи дані констатувального етапу експерименту, автор стверджує, що майбутні соціальні педагоги виявили переважно низький (47,6%) та середній (36,3%) рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності; високий рівень виявлено лише у 16,1% опитаних. Показники кожного компоненту окремо проаналізовані та наголошено на причинах негативних тенденцій. Таким чином актуалізовано потребу обґрунтувати та упровадити соціально – педагогічні умови, які сприятимуть підвищенню рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки. За результатами аналізу теоретичного доробку вчених, розкрито сутність соціально – педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності, що розглядаються як сукупність заходів, реалізація яких забезпечує сформованість вказаної компетентності у процесі фахової підготовки. Такими умовами визнано: - підвищення мотивації майбутніх соціальних педагогів до здоров'язбережувальної діяльності; - удосконалення змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти темами, спрямованими на здоров'язбереження; - урізноманітнення форм здоров'язбережувальної діяльності майбутніх соціальних педагогів у поза аудиторній роботі.

Позитивно можна оцінити те, що формувальний етап експерименту передбачав поступове упровадження окреслених соціально – педагогічних умов з дотриманням принципів системності і послідовності; взаємоповаги та доброзичливого ставлення; колективної взаємодії та рефлексивності. Підвищення мотивації до здоров'язбережувальної діяльності було зорієнтоване на усвідомлення вагомості означеної компетентності через дискусійні обговорення, поєднання індивідуальних та групових форм роботи з метою вплинути на систему потреб, які б акумулювали особистісно – професійні пріоритети. Велика увага при цьому зверталась автором на забезпечення сприятливого емоційно – комфортного середовища, вагоме місце відводилось гуманістичній взаємодії між викладачем і студентами.

Посилення здоров'язбережувальної компоненти змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти здійснювалось шляхом доповнення змісту обов'язкових дисциплін («Вступ до спеціальності», «Безпека життєдіяльності та охорона праці», «Соціально – педагогічна профілактика та реабілітація» та інші) темами та завданнями з проблематики здоров'язбереження. Одним із ефективних прийомів реалізації даної педагогічної умови було посилення інформаційної, практичної і самостійної роботи у процесі викладання змістових модулів дисциплін обов'язкового циклу. Заслуговує у цьому сенсі на увагу робота викладача з метою спонукати студентів до корекції власної поведінки у процесі вивчення розділу «Професійний портрет соціального педагога» (с.117-118). Подібні приклади пронизують характеристику професійних дій з метою реалізації другої соціально – педагогічної умови. Варто відзначити не лише новаторські знахідки автора, а й глибоке їх переосмислення та достатню наукову інтерпретацію.

Повною мірою зроблені узагальнення стосуються і реалізації третьої соціально-педагогічної умови. Урізноманітнення форм здоровязбережувальної діяльності майбутніх соціальних педагогів у поза аудиторній роботі здійснювалось відповідно до запланованих та розроблених занять, які складались з теоретичної, практичної та соціально – культурної частин. Методи і прийоми роботи вирізнялись проблемністю, звертанням до життєвого досвіду студентів, спонуканням їх до глибинної особистісної рефлексії. У підсумку автору вдалось актуалізувати проблеми здоров'язбереження у молодіжній аудиторії та посилити прагнення до самоосвітньої діяльності у даному напрямі. Узагальнені дані рівнів сформованості здоровязбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів, що подано у таблиці 2.4 (с.167) підтверджують ефективність упровадження соціально – педагогічних умов у практику діяльності закладів вищої освіти. Так, високий рівень здоров'язбережувальної компетентності зріс 15,9%; середній рівень – на 9%, а кількість студентів з низьким рівнем

сформованості зменшилась на 24,9%. Методи математичної статистики підтвердили достовірність отриманих результатів. Було зафіксовано наявність суттєвої відмінності в динаміці рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів на констатувальному та контрольному етапах експериментальної роботи, що підтверджує ефективність проведеної роботи.

Таким чином, наукова новизна, теоретичне та практичне значення рецензованого дослідження Лехолетової М.М. не викликають сумнівів. У тексті підтверджено концептуальні положення та розв'язано сформульовані завдання. Автореферат відображає основні положення дисертації. Широкою є апробація результатів дослідження. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що рецензована робота має теоретичне і практичне значення у контексті модернізації змістової та процесуальної складових удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, зважаючи на соціальні виклики.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Лехолетової Марини Миколаївни на тему «Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка, вважаємо за доцільне висловити певні міркування щодо окремих дискусійних аспектів:

у п. 1.1. варто було б конкретизувати та узагальнити передумови, що актуалізували і суттєво посилили значення здоров'язбереження як соціально – педагогічної проблеми;

у загальному переліку прізвищ науковців, які досліджували проблему здоров'язбереження у професійній діяльності соціальних педагогів (с.62-67) складно з'ясувати, чиї саме праці були базовими для виокремлення компонентів даної компетентності (с.67);

вартує додаткового роз'яснення відсутність поділу студентів на експериментальні та контрольні групи, що, як вказує автор, обумовлене обмеженням кількості вступників на дану спеціальність (с.73);

критерії і показники сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів (таблиця 1.2) мала б бути подана після діагностичного інструментарію і тоді б показники кожного критерію могли б бути доповнені одержаними результатами, що відповідало б реальним параметрам (с.76-90);

визначення терміну «рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності» (с.99) є дещо обмеженим відповідно до загальновизнаного контексту; опис самих рівнів є належним чином обґрунтованим, але його доцільніше було б подати перед рис.1.5.

Наведені міркування не знижують теоретичної і практичної значущості рецензованого дисертаційного дослідження. Здійснений аналіз дисертації **Марини Миколаївни Лехолетової** на тему *«Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки»*, дає підстави стверджувати, що дисертація відповідає пп. 9,11,12,13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24.07.2013р. №567 (із змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 3656 від 19.08.2015р., №1159 від 30.12. 2015р., №567 від 27.07.2016р.), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри права
Вінницького торговельно – економічного інституту
Київського національного
торговельно – економічного університету

Особистий підпис
Штифурак В.Є.
ЗАСВІДЧУЮ
Сидоренко С.І.